

Puolustusvaliokunta

Hallituksen vuosikertomus 2017

Tarkastusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen vuosikertomus 2017 (K 11/2018 vp): Asia on saapunut puolustusvaliokuntaan lausunnon antamista varten tarkastusvaliokunnalle. Määräaika: 27.9.2018.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- ylijohtaja, osastopäällikkö Teemu Penttilä, puolustusministeriö
- neuvotteleva virkamies Timo Rivinoja, puolustusministeriö
- eversti Ali Mättölä, Pääesikunta

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen vuosikertomuksessa 2017 todetaan Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisen toimintaympäristön muuttuneen. Kertomuksen mukaan puolustukselle asetetut vaatimukset ovat kasvaneet. Suomen puolustaminen edellyttää toimintaympäristöön suhteutettua maa-, meri- ja ilmapuolustuksen sekä niitä tukevien yhteisten suorituskykyjen muodostamaa kokonaisuutta sekä kykyä ottaa vastaan ja antaa kansainvälistä apua.

Vuoden 2017 alkupuolella valmistui puolustusselonteko. Puolustusvaliokunta antoi selonteosta mietinnön (PuVM 4/2017 vp). Puolustusselonteko antaa linjaukset Suomen puolustuskyvyn ylläpidolle, kehittämiselle ja käytölle keskipitkällä, 8—12 vuoden aikavälillä. Valiokunnan kuulemien asiantuntijoiden mukaan selonteon linjausten toimeenpano varmistaa, että Suomen puolustuskyky vastaa toimintaympäristön vaatimuksiin. Puolustusjärjestelmän ylläpidon ja kehittämisen painopisteet selontekokaudella ovat kaikkien puolustushaarojen valmius, käytöstä poistuvien suorituskykyjen korvaaminen sekä tiedustelu, kyberpuolustus ja kaukovaikuttaminen.

Valiokunnan lausunto PuVL 11/2018 vp

Ennaltaehkäisevä puolustuskyky

Vuosikertomuksessa on arvioitu puolustushallinnolle asetettujen vaikuttavuustavoitteiden toteutumista. Suomen etujen mukainen puolustuspolitiikka, turvallisen yhteiskunnan takaaminen viranomaisyhteistyön kautta sekä kansainvälisen turvallisuuden vahvistaminen saivat arvosanan hyvä. Sen sijaan ennaltaehkäisevälle puolustuskyvyille annettiin arvosana tyydyttävä.

Valiokunnan saaman selvityksen mukaan ennaltaehkäisevän puolustuskyvyn saamaa tyydyttävää arvosanaa selittävät yhtäältä Suomen turvallisuusympäristössä tapahtuneet muutokset sekä puolustusjärjestelmämme sisäiset haasteet. Puolustusvoimat on esimerkiksi joutunut panostamaan merkittäviä summia valmiudellisiin kysymyksiin. Valmiustoiminta on vienyt paljon myös henkilöstöresursseja.

Valiokunta toteaa, että ennaltaehkäisevässä puolustuskyvyssä korostuu myös materiaallinen valmius. Etenkin maavoimien mittavan kaluston massavanheneminen ja korvaavien asejärjestelmien hankkiminen on haastavaa tilanteessa, jossa meri- ja ilmavoimien pääkalusto tullaan korvaamaan 2020-luvulla. Valiokunta pitää tärkeänä, että puolustuselonteossa linjattu 50 miljoonaa euroa vuodesta 2018 eteenpäin valmiuden parantamiseksi sekä materiaali-investointitason säilyttämisen edellyttämä vuotuinen lisäresurssitarve (150 miljoonaa euroa indeksikorotusten lisäksi vuodesta 2021 alkaen) toteutuu, jotta myös maavoimat pystyy hankkimaan riittävästi ajanmukaista puolustusmateriaalia.

Muita puolustuskykyyn vaikuttavia keskeisiä tekijöitä

Valiokunta korostaa, että kolmen puolustushaaran materiaallisen valmiuden ylläpitämisen lisäksi on varmistettava, että puolustusvoimien palveluksessa on laajentuvaan tehtäväkenttään nähden oikein mitoitettu henkilöstö. Kasvaneet valmiudelliset tehtävät ja vaatimukset, laadukas ja määrällisesti riittävä varusmies- ja reserviläiskoulutus, kyberpuolustuksen ja sotilastiedustelun uudet tehtävät sekä laaja-alainen kansainvälinen yhteistyö vaativat puolustusvoimien henkilöstöltä jo nyt venymistä. Valiokunta on koko vaalikauden säännönmukaisesti tuonut esiin, että puolustusvoimien 12 000 hengen vahvuus (8 000 sotilasta ja 4 000 siviiliä) on alimitoitettu. Valiokunta pitää tervetulleena sitä, että ensi vuodelle puolustusvoimat saa 100 lisävirkaa toimintavalmiuden ylläpitämiseen, asevelvollisten koulutukseen sekä uusien suorituskykyjen kehittämiseen. Valiokunta toteaa, että tämäkään lisäys ei tule kuitenkaan riittämään. Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että seuraavassa puolustusta koskevassa selonteossa linjataan selkeästi se henkilöstömäärä, jolla puolustusvoimat voi lakisääteisiä tehtäviään hoitaa parhaalla mahdollisella tavalla.

Puolustushallinnon toimitilamenot ovat vuonna 2018 noin 260 miljoonaa euroa. Kokonaisbudjetista kiinteistömenoihin menee yli 10 prosenttia, ja kiinteistömenot kasvavat koko ajan. Valiokunta on huolissaan siitä, että säästö- ja sopeutustoimenpiteistä huolimatta kiinteistömenojen jatkuvaa kasvua näyttää olevan vaikeaa hillitä. Kustannuspaineita lisäävät jatkossa myös strategisten suorituskykyhankkeiden edellyttämät investoinnit tarvittaviin suojatiloihin, räjähdetarastotilojen parantaminen säädösten edellyttämälle tasolle sekä kasarmien sisäilmaremontit.

Valiokunta totesi puolustusselontekoa koskevassa mietinnössään pitävänsä välttämättömänä, että nykyistä toimintamallia, jossa puolustusvoimat toimii Senaatti-kiinteistöjen vuokralaisena, arvi-

Valiokunnan lausunto PuVL 11/2018 vp

oidaan kriittisesti. Valiokunta edellytti, että valtionhallinnon puitteissa aloitetaan viipymättä selvitystyö vaihtoehtoisista toimintamalleista.

Eduskunnan lausumat ja kannanotot

Puolustusvoimien ja poliisin työnjako turvaamistehtävien hoitamisessa

Hallituksen esityksen HE 187/2016 vp käsittelyn yhteydessä eduskunta edellytti, että puolustusministeriö ja sisäministeriö antavat eduskunnalle selvityksen puolustusvoimien ja poliisin työnjosta turvaamistehtävien hoidossa vuoden 2018 loppuun mennessä. Hallituksen vuosikertomuksessa todetaan, että tällainen selvitys annetaan syysistuntokauden loppupuolella, jotta seuranta-kausi olisi mahdollisimman kattava. Valiokunta katsoo, että lausuma voidaan poistaa.

Asevelvollisten taloudelliset etuudet

Eduskunta edellytti asevelvollisuuslakia koskevassa mietinnössään vuonna 2007, että hallitus ryhtyy toimiin varusmiespalveluajan ottamiseksi huomioon eläkkeen määräytymisessä sekä kotiuttamisrahan maksamiseksi palveluksesta kotiutuville. Eduskunta edellytti lisäksi, että asevelvollisille kuuluvia taloudellisia etuuksia kehitetään edelleen.

Valiokunta toteaa, että asevelvollisten taloudellisia etuuksia, kuten esimerkiksi päivärahoja, on viime vuosina korotettu. Sen sijaan hankkeet kotiuttamisrahan palauttamisesta tai varusmiespalvelusajan mahdollisesta huomioimisesta eläkkeen määräytymisessä eivät ole edenneet. Näistä toimista päättäminen kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Puolustusvaliokunta katsoo, että asevelvollisuusjärjestelmän kehittäminen on keskeisen tärkeä osa Suomen puolustusjärjestelmää. Edellä mainittujen toimenpiteiden toteutus osoittaisi konkreettisesti vankan yhteiskunnallisen tuen asevelvollisuusjärjestelmän säilyttämiselle ja kehittämiselle. Lausuma on siksi syytä pitää voimassa.

Valmiuslakia koskeva kokonaisarvio

Eduskunta edellytti 9.12.2011, että valtioneuvosto laatii kokonaisarvion valmiuslain suhteesta perustuslain 23 §:ään (perusoikeudet poikkeusoloissa). Oikeusministeriö on viimein käynnistänyt vuonna 2017 valtioneuvoston kanslian tutkimushankkeena selvityksen valmiuslain ja perustuslain 23 §:n suhteesta. Hankkeessa on tarkoitus laatia asiasta kokonaisarvio ja selvittää, miltä osin perustuslain säätämisyjärjestykseen johtaneet valmiuslain säännökset ovat edelleen ristiriidassa perustuslain uuden 23 §:n kanssa ja ovatko nämä ristiriidat poistettavissa valmiuslakiin tehtävillä muutoksilla. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan tutkimushanke on valmistumassa lähiaikoina. Näin ollen lausuma voidaan poistaa tarpeettomana.

Valtioneuvoston puolustusselonteko

Puolustusvaliokunnan puolustusselontekoa koskevaan mietintöön sisältyi lausuma siitä, että kaikki eduskuntapuolueet kattava parlamentaarinen seuranta järjestetään myös tulevien turvallisuutta koskevien selontekojen valmistelun yhteydessä. Valiokunta toteaa, että jokainen hallitus antaa selonteon ulko-, turvallisuus- ja puolustuspolitiikasta. Parlamentaarista seurantaa koskeva

Valiokunnan lausunto PuVL 11/2018 vp

lausuma on syytä pitää voimassa siihen saakka, kunnes seuraava tätä kokonaisuutta koskeva selonteko/selonteot on annettu eduskunnalle.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Puolustusvaliokunta esittää,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 18.9.2018

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Ilkka Kanerva kok
jäsen Thomas Blomqvist r (osittain)
jäsen Timo Heinonen kok (osittain)
jäsen Marisanna Jarva kesk
jäsen Seppo Kääriäinen kesk
jäsen Markus Mustajärvi vas
jäsen Riitta Mäkinen sd (osittain)
jäsen Sirpa Paatero sd
jäsen Markku Pakkanen kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Mika Raatikainen ps
jäsen Jari Ronkainen ps
jäsen Mikko Savola kesk
varajäsen Eero Reijonen kesk

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Heikki Savola

Valiokunnan lausunto PuVL 11/2018 vp

Eriävä mielipide

Perustelut

Hallituksen vuosikertomuksessa käydään läpi muutama keskeinen valmistelussa oleva asia puolustushallinnon sektorilta. Toimintaympäristön muutoksella ja kansallisella turvallisuudella perustellaan kaikki mahdollinen ja mahdoton. On kuitenkin huomattava, että ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa, ulkoasianvaliokunnan siitä antamassa mietinnössä sekä puolustusselonteossa turvallisuusympäristön muutos kuvataan erilaisin painotuksin. Kansallinen turvallisuus taas on käsitteenä niin löysä, että sitä voidaan käyttää hyvin monenlaisissa yhteyksissä ja jopa risiiritaisella tavalla.

Ensinnäkin vuosikertomuksessa 2017 todetaan: "Suomen sotilaallisen toimintaympäristön muutos on asettanut puolustuskyvyillemme kasvaneita vaatimuksia, joihin vastaaminen edellyttää toimintaympäristöömme suhteutettua puolustusjärjestelmää. Suomen puolustamiseen tarvittava puolustusjärjestelmä muodostuu maa-, meri- ja ilmapuolustuksesta sekä niitä tukevista yhteisistä suorituskyvyistä ja kyvystä antaa ja ottaa vastaan kansainvälistä apua. Puolustusjärjestelmän kehittämisessä on otettu huomioon sotilaallisen liittoutumisen mahdollisuus."

Sotilaallisen liittoutumisen mahdollisuudesta puhuminen on harhaanjohtavaa tilanteessa, jossa laajamittaisella kansainvälisellä harjoitusyhteistyöllä, kansainvälisillä sopimuksilla ja epämääräisillä julistuksilla, tiedusteluyhteistyöllä, sotateollisen kompleksin rakentamisella EU:n sisälle sekä materiaali- ja kalustohankinnoilla päinvastoin edistetään sotilaallista liittoutumista konkreettisella tavalla.

Toiseksi kertomuksessa todetaan: "Puolustusjärjestelmän ylläpidon ja kehittämisen painopisteet selontekokaudella ovat kaikkien puolustushaarojen valmius, käytöstä poistuvien suorituskykyjen korvaaminen sekä tiedustelu, kyberpuolustus ja kaukovaikuttaminen."

Marssijärjestys uskottavan puolustuksen edistämiseksi ja ylläpitämiseksi on väärä. Henkilöstö työskentelee jaksamisensa ääri rajoilla puolustussektorilla. Se koskee sekä siviili- että sotilashenkilöstöä. Nyt on valittu tie, että ensin naulataan kiinni Suomen historian suurimmat asehankinnat (HX ja Laivue 2020), sen jälkeen panostetaan eurooppalaisen puolustusyhteistyön ja puolustusrahaston rakentamiseen ja vasta sen jälkeen korjataan henkilöstöongelmat. Jo ennen sitä Suomen puolustuksen kokonaisuudet ylittävät ns. Nato-vaatimuksen, kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta.

Kolmanneksi todetaan: "Strategisten suorituskykyhankkeiden (merivoimien taistelualushanke Laivue 2020 ja ilmavoimien HX- eli Hornet-hävittäjien seuraajahanke) valmistelua on jatkettu suunnitelman mukaisesti. Vuonna 2018 on tarkoitus tehdä pääsopimukset Laivue 2020 -hankkeen aluksista ja taistelujärjestelmistä sekä käynnistää tarjouskilpailu HX-hankkeessa."

STT:n mukaan Puolustusvoimien vuoden 2014 viestintäohjeessa todetaan viestinnän tavoitteeksi se, etteivät kansalaiset ja päättäjät kyseenalaista hävittäjä- ja taistelulaivahankintoja, vaikka ta-

Valiokunnan lausunto PuVL 11/2018 vp

loustilanne on vaikea. Siihen nähden on ristiriitaista, että viestintää koskevat suunnitelmat ovat salaisia epämääräisillä perusteilla.

Puolustusvoimien ulkoinen viestintä täyttää lobbaamisen tunnuspiirteet, sillä ohjeen mukaan sen tavoitteena on ollut päätöksentekoon vaikuttaminen. Kyse on kiistatta mielikuvien luomisesta, yhden totuuden markkinoinnista ja propagandasta. Viranomaisen pitäisi viestinnässäkkin noudattaa puolueettomuutta ja monipuolisuutta.

Puolustusvaliokunnan lausunnossa todetaan aivan oikein, että "Valiokunta pitää erittäin tärkeänä, että seuraavassa puolustusta koskevassa selonteossa linjataan selkeästi se henkilöstömäärä, jolla puolustusvoimat voi lakisäätöisiä tehtäviään hoitaa parhaalla mahdollisella tavalla."

Nykyisen linjan jatkuessa lähitulevaisuudessa ei ole kuin kaksi vaihtoehtoa. Joko henkilöstön asemaa ei korjata, tai jos se tehdään vasta mahdollisimman suureksi paisutettujen strategisten hankintojen ja EU:n yhteiseen puolustukseen tehtyjen sitoumusten täyttämisen jälkeen, johtaa se puolustusmenojen paisuttamiseen tavalla, johon ei ole haettu parlamentaarista vastinetta.

Muuten puolustusvaliokunnan lausunnossa on kiinnitetty huomiota aivan oikeisiin asioihin, kuten toimitilamenojen kasvuun ja asevelvollisten etuuksiin.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitän,

että tarkastusvaliokunta ottaa edellä esitetyn huomioon.

Helsingissä 18.9.2018

Markus Mustajärvi /vas